

עבודה שבלב נוסח 2011: הויכוח על תפילת "נזום" [לע"ז נתן בן הירש ז"ל]

הקדמה

נתן אקסלרוד ז"ל, [עלון שבות, חוברת 156-157, עמ' 177] "**ביאור נ"א-ביאור סדר התפילה**-ראשית עבודתי על "ביאור נא" הייתה בחורף תשנ"ו, אז גיליתי שלחברי אין יותר ידע ממני בנושא פשט התפילה... פירושי, איפוא, בא לענות על הצורך הקיים, לדעתי, בהבנת פשט התפילה. התפילה היא, לדעתי, בראש ובראשונה תמליל של שיחי עם א-לוהים ומהמשתמע מזה שהדברים הנאמרים בתפילה אמורים ליהות קרובים להבנתי ולבטא את רגשותי...

מבוא

ירושלמי תענית ב/ב-יחיד בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע. ומהו אומר: רחם יי אלהינו ברחמיך הרבים ובחסדיך הנאמנים עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל העיר האבילה ההרוסה השוממה הנתונה ביד זרים הרמוסה בכף עריצים ויבלעוה ליגיונות ויחללוה עובדי פסילים כי לישראל עמך נתתה באהבה לנחלה ולזרע ישורון ירושה הורשתה כי באש החרבתה ובאש אתה עתיד לבנותה כאמור ואני אהיה לה נאם יי חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה.

הנוסח היום

נוסח אשכנז ונוסח ספרד

נחם ה' אלהינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים, ואת העיר האבילה והחרבה והבזויה והשוממה. האבילה מבלי בניה, והחרבה ממעונותיה, והבזויה מכבודה, והשוממה מאין יושב. והיא יושבת וראשה חפוי כאישה עקרה שלא ילדה. ויבלעוה ליגיונות, ויירשוה עובדי זרים, ויטילו את עמך ישראל לחרב, ויהרגו בזדון חסידי עליון. על כן ציון כָּמַר תבכה וירושלים תתן קולה. לבי לבי על חלליהם, מעי מעי על הרוגיהם, כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה. כאמור: ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. ברוך אתה ה', מנחם ציון ובונה ירושלים.

נוסח הספרדים

נחם ה' אלהינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים, ואת העיר החרבה והבזויה והשוממה. מבלי בניה היא יושבת, וראשה חפוי כאישה עקרה שלא ילדה. ויבלעוה ליגיונים ויירשוה, ויטילו את עמך ישראל לחרב, ויהרגו בזדון חסידי עליון. על כן ציון כָּמַר תבכה וירושלים תתן קולה. לבי לבי על חלליהם, מעי מעי על הרוגיהם, כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה. ככתוב: ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. ברוך אתה ה', מנחם ציון בבנין ירושלים. (יש גורסים: מנחם ציון ובונה ירושלים)

מקור

מסכת יומא דף ס"ט עמוד ב'

... דאמר רבי יהושע בן לוי: למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה - שהחזירו עטרה ליושנה. אתא משה אמר +דברים י+ האל הגדל הגבר והנורא, אתא ירמיה ואמר: נכרים מקרקרין בהיכלו, איה נוראותיו? לא אמר נורא. אתא דניאל, אמר: נכרים משתעבדים בבניו, איה גבורותיו? לא אמר גבור. אתו אינהו ואמרו: אדרבה, זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו, שנותן ארך אפים לרשעים. ואלו הן נוראותיו - שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות: ורבנן היכי עבדי הכי ועקרי תקנתא דתקין משה! - אמר רבי אלעזר: מתוך שידועין בהקדוש ברוך הוא שאמתי הוא, לפיכך לא כיזבו בו.

אזורי מלחמת יש"ת הימים...

הרב עובדיה יוסף [שו"ת יחוה דעת א/מג]- האם לא הגיעה השעה לשנות את הנוסח שבתפלת נחם הנאמרת בתשעה באב? ובמיוחד מה שאומרים על ירושלים: העיר החרבה והבזויה והאבילה והשוממה, שאינו תואם את המציאות כיום, כי לשמחתנו עינינו הרואות שירושלים הולכת ומתפתחת בקצב מהיר, והולכת ונבנית ומתיישבת עם בניה בונה לאלפים ולרבות מישראל, כן ירבו,...

הרב ח.ד. הלוי [שו"ת עשה לך רב א/יד]- הרגשתי בתשעה באב הראשון אחרי מלחמת ששת הימים שאינני יכול יותר לומר בתפילתי דברים אלה, שהם בחינת דובר שקרים לפני ה'. כי לא זו בלבד שכל השנה כולה ובייחוד בימי חג ומועד, כולל ה' וכ"ח אייר, שוקקת ירושלים המון חוגג... אלא שאפילו בתשעה באב, יום האבל הלאומי, כאשר באים המוני בית ישראל אל הכותל המערבי, מעוטפים באבלם על חורבן הבית, גם אז מורגשת פינה מסוימת בלבי, אליה לא יכול לחדור האבל, זו פינה של שמחה על ראשית צמיחת גאולתנו... ולכן אין ספק שיש משום דובר שקרים לפני ה', לומר על ירושלים זאת: "העיר החרבה הבזויה השוממה מבלי בניה..."

תקדים # 1: הסליחות בתפילת נעילה

הב"ח [אוי"ח תרכ"ג] - והחכם עיניו בראשו למעט בסליחות ובפסוקים ולקצר בניגונים כדי להתחיל תפילת נעילה בעונתה. ועוד, שהפיוט בנעילה מורה על כך, שאומר טרם יבוא השמש: היום יפנה, השמש יבוא ויפנה, כי פנה יום; והאומר כן בלילה, כשכבר עבר היום, בקשתו פלסתר ומחזי כשיקרא, באמרו דברים שאינן כן לפני המקום ברוך הוא.

המגן אברהם [שם 1] ... אך צריך לזהר להתחיל בעוד היו גדול וגם יאמר חרוז בהיום יפני וכו' קודם הערב שמש דאל"כ דובר שקרים לפני ה'; **שער הציון** [שם 1] - ואם נתאחר יאמר היום פנה, השמש בא ופנה [תו"ח]:

תקדים # 2 - "עננו" בתענית

שולחן ערוך [אוי"ח תקסה/ג] - יש אומרים שאין היחיד אומר 'עננו' כי אם במנחה, שמא יאחזנו בולמוס ונמצא שקרן בתפילתו

דעת פוסקי דורינו - נוסחאות שונות שהוצעו אזורי מלכות עשרת הימים

נוסח הרב גורן ¹	נוסח הרב ח.ד.	נוסח הרב	הרב עובדיה יוסף [שו"ת יחוה דעת א/מג] - ... והנה מבואר בסידור רב סעדיה גאון (במבוא עמוד י'), שבתפלות ובמטבע הברכות אנו סומכים על המקובל בידינו במסורה מנביאי ה' ואנשי כנסת הגדולה... וזה על פי מה שאמרו (בנזיר ל"ב ע"ב), שיודעים היו שעתיד המקדש ליחרב... נמצא שגם הנוסח של תפלת נחם המקובל בידינו מדורי דורות יסודתו בהררי קודש, על ידי רבותינו אנשי כנסת הגדולה... ולכן מי הוא זה ואיזהו בדורות אלו שיכול להרהיב עוז לתקן, ולשנות מנוסח התפלה שנתקן ע"י רבותינו הקדושים...
נחם ה' א-להינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים, ואת העיר האבלה החרבה וההרוסה. ציון במר תבכה וירושלים תתן קולה. לבי לבי על חלליהם, מעי מעי על הרוגייהם. ולישראל עמד נתתה נחלה ולזרע ישורון ירושה הורשת. נערה ה' א-להינו מעפרה והקיצה מארץ דויה, נטה אליה כנהר שלום וכנחל שוטף כבוד גוים. כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה, כאמור: ואני אהיה לה נאום ה' חומת אש סביב, ולכבוד אהיה בתוכה. ברוך אתה ה', מנחם ציון ובונה ירושלים.	הלוי [שו"ת עשה לך רב א/י"ד] במקום "העיר האבלה" = "העיר שהייתה אבלה" וכו'; במקום "היא יושבת וראשה חפוי" = "היא ישבה ו"כו' <i>נאסח נחם נחמן פק אאח פחופה +</i> <i>הלאן הנהיית חיי אפלי טוויק</i> <i>הירושלים והתקופת</i> <i>היית פאילן עגה</i> <i>הה עגה פנה פנה</i> <i>הכל פניה - ואיש לא פאלה על פעתו</i> <i>לאופ שטקה כק</i> <i>יפולאים הלויה</i> <i>ולואמה אפלי הניה</i> (שו"ת עשה לך רב ב/לו-לט)	ליכטנשטיין- משמיט רק משפט אחד: "האבלה מבלי בניה והחרבה ממעונותיה והבזויה מכבודה והשוממה מאין יושב"; ואת יתר הברכה מותיר.	ובאמת שגם לפי פשוטו יתבאר הנוסח של תפלת נחם, שהוא על הר ציון ששם שועלים הלכו בו. כי מקום המקדש וסביבותיו נתונים ביד זרים שונאי ישראל, וירושלים העתיקה עודנה מלאה גילולים של עכו"ם, בכמה כנסיות טמאות... ובסביבות המקדש קבורים ישמעאלים... ולכל עם ישראל אסור מן התורה להכנס להר הבית משום טומאת מות, והערבים מכניסים פגרי מתיהם אל המקום המקודש לנו ביותר... ועיקר יישובה של ירושלים בזמן הבית שהיה בצד דרום של בית המקדש, מאוכלס עדיין על ידי הערבים שונאי ציון... וכמה בתי כנסת שהיו לתפארת עמנו בעיר העתיקה, עודם חרבים ושוממים... ועוד כהנה וכהנה, <u>היש לך בזיון וחורבן ושממה גדולים מאלה?</u> ... ומלבד זה גם הרוחניות של ירושלים היא בעוה"ר בשפל המדרגה... כי מה מאוד ידאב לב כל החרד לדבר ה' על התפרקות הדור מחיי תורה ומצוה, חינוך אלפים ורבבות מילדי ישראל ללא תורה וללא מצוה, והרס חומת הצניעות והמוסר, וריבוי חילולי השבת, והפרת סדרי הכשרות, ועוד כהנה וכהנה. בושנו וגם נכלמנו כי שודדו ארמנותינו, אלו הארמונות של תורתנו הקדושה.
			הגרי"ד סולובייצ'יק [ינפש הרב" מפי הרב הרשל שכטר, עמי ע"ח-ח"ט] - שירושלים מקודשת יותר מאשר עיירות המוקפות חומה במה שאוכלין בתוכה קדשים קלים ומעשר שני. וביאר בזה רבינו ז"ל דגדר ענין זה הוא שיש לכל העיר דין של מחנה ישראל... דתקנת חכמים לקרוע כשרואים את ירושלים בחורבנה היתה בקשר לירושלים בתורת מקצת מקדושת המקדש שבה... שכל זמן שאין שמה ביהמ"ק בנוי כל העיר ירושלים דינה כחרבה... ואמר לתלמידיו שאיינו רואה בזה שום צורך לשנות את הנוסח שכל עוד שלא יהיה המקדש בנוי על מקומו כל העיר ירושלים היא בבחינת אבלה וחרבה וכו"ו

¹ לוי"ן כ"ץ, "נוסח תפילת נחם", תחומין כא (תשס"א), עמ' 73.